

Hana Prokšová a Kamila Smejkalová

Odchylky od spisovné jazykové normy v současných právních textech

1. Administrativní styl

Jazyková stránka je velmi důležitý aspekt právních textů, protože ovlivňuje to, jak čtenáři porozumí stránce obsahové. Jazyk je zde přímým nástrojem, jímž se realizují právní akty, proto je žádoucí ho při této činnosti používat adekvátně, aby výsledný text byl srozumitelný, jednoznačný a kultivovaný. Většina lingvistických textů, které se věnují právní komunikaci, patří do oblasti stylistiky. V tradiční stylistice jsou texty právní povahy řazeny mezi texty administrativní a v původní koncepci funkčních jazyků Bohuslava Havráňka (tedy textů rozlišovaných podle své hlavní funkce) spadají mezi texty s funkcí tzv. prakticky–odbornou (1932). V nověji pojaté koncepci stylů se mluví o tzv. institucionální komunikaci, čímž je míněna komunikace, „jejíž účastníci jsou nositeli institucionalizovaných sociálních rolí (úředník, plátce daně apod.) a jež se obvykle odehrává v prostředí institucí (na úřadech, ve firmách atd.), ale ne nutně (např. občané čtou úřední dopisy nejspíše doma). Užívání jazyka (a částečně i jiných jazykových systémů) představuje podstatnou dimenzi realizace výkonné, zákonodárné i soudní moci a také hospodářského života.“ (Homoláč–Mrázková, 2016).

Za hlavní rysy psaných právních textů a zároveň požadavky, které jsou na tyto texty kladeny v rámci administrativního stylu, jsou považovány následující charakteristiky:

a) Spisovnost: spisovnost je u textů nejen požadována, ale naprostá většina textů spisovná je a odchylky od spisovné normy, respektive jazykové kodifikace jsou spíše nevědomé než záměrné (překlepy, neznalost nebo špatná aplikace jazykového pravidla). Vzhledem k tomu, že spisovná forma je v právních textech považována za standardní požadavek, je jeho porušení nežádoucí i proto, že strhuje pozornost čtenáře od obsahu textu k jeho formě. V administrativním stylu je obsahová stránka klíčová a forma ji má pouze podpořit svou **noremností**, nikoli na sebe upozorňovat, aby se čtenář mohl plně soustředit na obsah.

b) Formálnost: právní texty jsou součástí komunikačních situací, které charakterizujeme jako formální, oficiální, veřejné, což znamená, že jejich účastníci mají své jasně vymezené role a samotná komunikace obsahuje různé ustálené formule a obraty, často přímo explicitní performativní formule (výpovědi ve formě oznamovací věty, kterými přímo vykonáváme, to, co jimi vyjadřujeme, např. *prohlašuji jednání za zahájené, XY se odsuzuje k trestu odnětí svobody, proti rozsudku se odvolávám* apod.).

c) Závaznost: v návaznosti na předchozí bod je takový text, respektive celá komunikace, považován za závazný a průběh a výsledek takové komunikace může mít pro všechny účastníky vážné důsledky. Častá je u takových textů tzv. konativní funkce, což znamená, že text má na jednání adresáta přímo vliv (zákony, vyhlášky, směrnice). Proto je v zájmu všech komunikačních partnerů věnovat zvýšenou pozornost právě jazykové stránce, která tento průběh a výsledek může zásadně ovlivnit.

d) Srozumitelnost a jednoznačnost: je nutné, aby právní text byl formulován srozumitelně a zřetelně a aby byla minimalizována možnost, že různí čtenáři budou text interpretovat odlišným způsobem. I z tohoto hlediska je jazyková stránka textu zcela zásadní, protože použitím nesprávného jazykového prostředku nebo jejich nesprávnou kombinací se může text stát buď zcela nesrozumitelným, nebo může umožňovat více výkladů, různě rovnocenných či pravděpodobných.

Tento text se zaměří na jazykovou stránku současných právních textů především z hlediska nejčastějších a nejmarkantnějších odchylek od spisovné normy na různých úrovních jazyka, od pravopisu až po stylistiku.¹⁾

2. Pravopis – velká písmena

Psaní velkých písmen je jednou z nejproblematictějších oblastí českého pravopisu. Důvodem však není přílišná komplikovanost samotných jazykových zásad, ale spíše fakt, že ke správné aplikaci těchto zásad je potřeba mít věcnou znalost, např. o jaký pojmenovací typ se jedná (např. *Bílá Hora* jako městská část a *Bílá hora* jako označení kopce), případně zda jde o oficiální název, či nikoli.

Jednou z oblastí psaní velkých písmen, ve které se často chybuje, je psaní velkého počátečního písmene ve slovech, respektive slovních spojeních jako *město*, *městská část*, *městys*, *obec* apod. tam, kde stojí před samotným názvem: (*hlavní*) *město Praha*, (*statutární*) *město Ostrava*, *městys Toušeň*. Pisatelé se často domnívají, že je pravopisný rozdíl mezi tím, zda tyto výrazy použijí jako zeměpisné názvy (s malým počátečním písmenem), nebo jako názvy právnických osob (s písmenem velkým). V psaní velkých písmen však mezi těmito dvěma užitími rozdíl není. Ve všech případech se tyto výrazy, respektive slovní spojení píší s malým písmenem, tzn. včetně označení právníké osoby. Pravopisná podoba vychází ze zákona č. 128/2000 Sb., podle kterého je název právníké osoby totožný s názvem zeměpisným. Jestliže se obec jmenuje pouze *Prosečnice*, pak i název právníké osoby (např. jiné pojmenování pro obecní úřad) je pouze *Prosečnice*. V obou případech je tedy třeba psát obec *Prosečnice*.²⁾

¹⁾ Nesprávné výrazy, tvary slov a formulace budou uváděny s hvězdičkou.

²⁾ V České republice existuje několik málo výjimek, které zahrnují obce či města mající daný výraz *obec*, *ves* a *město* na začátku názvu, např. *Město Albrechtice*, *Ves Touškov*. V těchto případech je pak velké počáteční písmeno namístě, protože slovo *město*, respektive *ves* jsou součástí názvu, nikoli jen obecným, druhovým označením.

Častým problémem je také psaní názvů krajů, a to především proto, že se v něm vyskytuje jeden nesystémový prvek. Základní pravidlo říká, že slovo *kraj* se píše s písmenem malým a adjektivum, které se k němu pojí, s písmenem velkým, bez ohledu na slovosled: *Plzeňský kraj*, *Královéhradecký kraj*. Vedle toho ale zároveň máme oficiální spojení *Kraj Vysočina*, kde slovo *kraj* píšeme s písmenem velkým. Tato nesystémová výjimka je dána tím, že na základě politického rozhodnutí z 1. 8. 2011 je slovo *kraj* součástí názvu. Z hlediska sémantického může u krajů pravopis rozlišovat dva významy. Napíše-li se i přídavné jméno s počátečním malým písmenem, nejde už v tom případě o oficiální název kraje, který tvoří správní jednotku republiky, ale pouze o zeměpisné označení: *Jihomoravský kraj* × *jihomoravský kraj*. V právních textech by se tedy mělo toto užití rozlišovat.

Zejména při psaní adres se nesprávně aplikuje zásada o psaní velkých písmen v názvech veřejných prostranství, a to v typu souslovných pojmenování, kde na prvním místě stojí pouhé druhové označení (*náměstí*, *nábřeží*, *alej*, *ulice*) a na druhém místě samotný název ve formě druhého pádu (tzv. genitivní spojení): *náměstí Republiky*, *nábřeží Kapitána Jaroše*, *alej Svobody*, *ulice Milady Horákové*. V těchto souslovích platí zásada, že druhové označení se píše s malým počátečním písmenem, stejně jako je tomu ve spojeních typu *Masarykovo náměstí*, *Jiráskovo nábřeží* nebo *Wolkerova ulice*. Pisatelé administrativních textů mylně považují druhové označení za součást názvu a píší u něj v adresách rovněž velké písmeno. Podle pravopisné kodifikace je však tento způsob psaní chybný.³⁾

Více než kde jinde se problematika věcné znalosti při psaní velkých písmen projevuje v názvech institucí. Zde je nejvíce patrné, že chybné psaní pramení často nikoli z neznalosti jazykového pravidla, ale ze samotné neznalosti oficiálního názvu. Základní pravidlo říká, že první slovo víceslovného názvu píšeme s počátečním písmenem velkým. Ostatní slova uvnitř názvu mohou mít velké písmeno, pokud jsou sama o sobě jménem: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. Důležitost věcné znalosti tkví v tom, že i výraz, který je s názvem synonymní, nelze napsat s velkým písmenem, pokud se nejedná o oficiální název, ale pouze o jiné označení dané instituce. Měli bychom proto psát např. *Velvyslanectví Francouzské republiky v Praze*, ale *ambasáda Francouzské republiky v Praze* nebo *Západočeská univerzita v Plzni*, ale *plzeňská univerzita*. Dále se v administrativních textech zaměňuje typ instituce, např. *krajský soud*, a název konkrétní instituce, např. *Krajský soud v Hradci Králové*.

V souvislosti s označováním nejrůznějších druhů dokumentů můžeme mluvit téměř o inflaci velkých písmen. Především se jedná o psaní velkých písmen u písemností, které jsou z jazykového hlediska pouze označením druhu dokumentu, nikoli jeho vlastním jménem. To se používá pouze u názvů jedinečných

³⁾ Přicházel by v úvahu pouze ve dvou případech. Jednak na začátku souvislé věty podle pravidla, že věta začíná velkým písmenem, jednak pokud by celé sousloví typu *náměstí Republiky* bylo použito jako oficiální název něčeho jiného, např. zastávky městské hromadné dopravy: *stanice Náměstí Republiky*.

dokumentů nebo děl: *Ústava ČR, Smlouva o přístupu ČR k Evropské unii, Sbírka zákonů* apod. Výrazy typu *smlouva* nebo *dohoda* se používají jako druhová, obecná označení. Neexistují jedinečné právní dokumenty s názvem např. **Smlouva o spolupráci* nebo **Dohoda o pracovní činnosti*, dokumentů s takovým označením je mnoho, a neměly by se proto psát v souvislém textu v rámci věty s velkým písmenem. S velkým počátečním písmenem se také v administrativních textech nesprávně píší číslované dokumenty typu *zákon, směrnice, nařízení* apod. I u nich je kodifikovaná podoba pouze s malým písmenem, např. *podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím*.

3. Pravopis – interpunkce

Pro jednoznačnost a srozumitelnost textu je klíčové správné používání interpunkčních znamének, především čárek. Nemají jen formální funkci, ale slouží k větší přehlednosti textu a k naznačení syntaktické struktury věty. V mluveném textu máme možnost upřesnit obsah pomocí tempa řeči, intonace, případně i nonverbálně. V textu psaném tyto možnosti k dispozici nemáme, proto se čtenář může orientovat pouze pomocí prostředků čistě grafických. Interpunkce má na význam věty často zcela zásadní vliv.

V právních, ale i jiných textech se velmi často objevuje nesprávně užitá čárka před spojkami *nebo* a *či*. Většinou jde o důsledek špatně aplikovaného pravidla. Má-li spojka *nebo/či* vylučovací charakter, píše se před ní čárka. Vylučovací v tomto případě znamená, že obě části výpovědi se staví ostře proti sobě: *Až soud rozhodne, zda ho zabil úmyslně, nebo neúmyslně. Neprodleně uhrad'te dlužnou částku, nebo se obraťte na soud.* Má-li spojka *nebo/či* charakter slučovací, čárka se před ní nepíše. Slučovací v tomto případě znamená, že pouze vypočítáváme alternativy, které mohou nastat, ale nestavíme je ostře proti sobě: *Za tento čin jí může být udělen trest odnětí svobody nebo podmíněný odklad. Můžete se dostavit osobně nebo poslat žádost písemně.*

Důležité (a v právních textech často špatně užívané) jsou čárky oddělovací vložené věty a větné členy. Vloženou větu (či větný člen) je nutné oddělit od okolního textu z obou stran, aby byla zřejmá skladba věty a text nemohl mít jiný než zamýšlený význam. Často chybí druhá čárka, která vloženou pasáž uzavírá. *Podle svého torzení úřadům oznámil, že svědkyni pozval, už před třemi týdny.* Toto souvětí znamená, že před třemi týdny dotyčný oznámil informaci úřadům. *Podle svého torzení úřadům oznámil, že svědkyni pozval už před třemi týdny.* Toto souvětí znamená, že před třemi týdny dotyčný svědkyni pozval. Zcela odlišný význam tedy vyplývá z umístění čárky.

Podobně klíčová je čárka u těsných a volných přívlastků a také zde se vyskytuje v právních textech značné množství vět se špatně umístěnými čárkami. Přívlastek těsný, který charakterizuje určité slovo ve větě, je nedílnou součástí této věty a nelze jej vypustit, aniž tím zároveň změníme smysl věty. Proto se neodděluje čárkou. Jde např. o spojení *ve znění pozdějších předpisů: ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů říká...*; *Není jeho povinností, aby domýšlel skutečnosti žadateli v průběhu správního řízení nevyslovené.* Naopak přívlastek

volný vypustit můžeme bez rizika změny smyslu věty. To se týká např. popisu předmětu zákona (např. *o daních z příjmů* apod.), protože identifikace zákona je už v jeho čísle: *zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, pojednává...; Evropský výbor pro cenné papíry, zřízený rozhodnutím Komise 2001/528/ES, hraje v oblasti cenných papírů nepostradatelnou roli.*

Častou interpunkční chybou, která se v právních textech vyskytuje, je umístění čárky tam, kde k ní není žádný syntaktický důvod. Bývá to na místech, kde pisatel cítí, že by v mluvené komunikaci udělal pauzu, naznačil důraz nebo změnil intonaci. Pokud však tyto aspekty nejsou podpořeny důvody primárně syntaktickými, jsou zde čárky pravopisně chybné: **S ohledem na právě uvedené je tak polehčující okolnost [...] omezena na vedení řádného života pouze, co do neexistence dříve spáchané trestné činnosti. *Nutno zdůraznit, že na přímý dotaz k tomuto, obžalovaný soudu nedokázal odpovědět* (chybná čárka před obžalovaný).

4. Tvarosloví

Nejčastější tvaroslovné odchylky od spisovné normy, respektive od jazykové kodifikace se týkají podmiňovacího způsobu sloves, duálových tvarů podstatných jmen, pádových tvarů zájmena *jenž* a skloňování osobních jmen.

Jakkoli se tvary podmiňovacího způsobu 1. osoby množného čísla **byjsme / by jsme* a 2. osoby množného čísla **byjste / by jste* mohou jevit jako správně systematicky utvořené podle oznamovacího způsobu *jsme* a *jste*, spisovné nejsou. Tato analogie je patrně důvodem, proč jsou v právních textech tak časté a mylně považované za správné. Jde o tzv. **hyperkorektní tvary**.⁴⁾ Podmiňovací způsob je tvořen v 1. os. mn. č. tvarem *bychom* (*abychom, kdybychom*) a v 2. os. mn. č. tvarem *byste* (*abyste, kdybyste*).

Takové hyperkorektní duálové tvary jako **dvěmi, *oběmi* apod. jsou užívány hojně v domněnku, že jde o tvary spisovné. V těchto případech se však v 7. p. za spisovné považují pouze tvary s koncovkou *-ma*: *dvěma, oběma*. Jde o historický pozůstatek tzv. dvojného čísla neboli duálu: *s oběma novými svědkyněmi, mezi dvěma stejnými výpověďmi*.⁵⁾

Zájmeno *jenž* se vyskytuje převážně v psaných textech jako knižní synonymum zájmena *který* a bývá často užíváno v nesprávných tvarech, protože pro svou knižní stylovou platnost a menší frekvenci v běžné komunikaci nemají mluvčí jeho tvary tak pevně zafixovány. Nejčastějším omylem je užívání tvaru prvního pádu j. č. muž. rodu *jenž* i pro další pády, především pro 4. pád: *V bytě, *jenž* (správně *jejž*) *obžalovaný užíval společně se svojí družkou*. Nesprávně bývá užíván i tvar *jež* ve 4. p. j. č. žen. rodu, kde je náležitý tvar *již*: *Zpochybnil také*

⁴⁾ Tento typ odchylky od spisovné normy se nazývá hyperkorektnost a mluví se též o hyperkorektních tvarech. Jde o princip vzniku takové chyby: vzniká tím, že mluvčí/pisatelé tyto tvary považují za spisovnější či správnější než tvary, které skutečně spisovné jsou.

⁵⁾ Stejnou koncovku *-ma* mají v 7. p. mn. č. také podstatná jména označující některé párové orgány těla: *očíma, ušima, rukama, nohama*.

*smlouvu, *jež* (správně *již*) *svědek uzavřel*. K tomu je třeba doplnit, že zvolit správný tvar vztahného zájmena je klíčové především proto, že v složitější větě, kde se potenciálně může vztahovat k více podstatným jménům, je správný tvar vodítkem, podle kterého poznáme, ke kterému z nich se zájmeno vztahuje a které charakterizuje. Pokud bude tvar zvolen špatně, může čtenáře navést na špatnou interpretaci významu celé věty. Ze zkušeností jazykové poradny s posuzováním významu právních textů vyplývá, že to je jedna z nejčastějších příčin sporů týkajících se smyslu textu a nejčastěji pokládanou otázkou je, k čemu se vztahuje vedlejší věta.

Užívání osobních jmen⁶⁾ je důležitá a zároveň problematická oblast administrativních textů.⁷⁾ Většina pochybností a otázek vyplývá z pochopitelné snahy pisatele, aby ze všech pádových tvarů jména byla zpětně odvoditelná jeho základní podoba a aby se nestalo, že tvar, který bude v textu užít, ve skutečnosti patří ke jménu jinému. Ze zkušeností práce v jazykové poradně také vyplývá, že pisatelé se snaží pokud možno respektovat rodinnou tradici v užívání osobního jména tam, kde by mohly být užity z hlediska jazykového variantní tvary. Problematickostí této oblasti se projevuje především u jmen, která jsou zakončena nezvyklým způsobem (nemusí jít nutně jen o jména cizího původu), např. na *-o* jako *Laco* (2. p. *Laca*, 5. p. *Laco*), *Filippi* (2. p. *Filippiho*, 5. p. *Filippi*), nebo u kterých se liší psaná a vyslovovaná podoba, např. *Nagy* [nad'] (2. p. *Nagye*, 5. p. *Nagyi*). Častou chybou je, že pisatelé tato jména ponechávají nesklonná ve všech pádech jednak z neznalosti správného skloňování, jednak z obavy, aby je nevhodným tvarem nekomolili a byla zřejmá jejich základní podoba. Čeština jako flexivní (ohýbací) jazyk však naznačuje funkci slova ve větě právě jeho pádovým tvarem, a to bez ohledu na to, zda se jedná o slovo (jméno) cizí, nebo české. Pokud je možné je skloňovat, pak je skloňujeme. Dokonce ani homonymie některých tvarů není důvodem pro nesklonnost (např. tvar 7. p. s *Kubicem* může patřit jak jménu *Kubic*, tak *Kubice*). V případě nejasností u některého jména je proto nejlepším řešením najít si konkrétní jméno či typ jména v jazykové příručce (např. v Akademické příručce českého jazyka nebo v Internetové jazykové příručce) a řídit se podle ní. Nesklonná podoba u jmen, která skloňovat lze (můžeme je zařadit pod některý ze skloňovacích vzorů), v tomto případě situaci neřeší, protože nesklonný tvar je sám o sobě zásadní odchylkou od jazykové normy a z hlediska jazykového systému se takový tvar hodnotí dokonce jako agramatický, respektive gramaticky defektní.

⁶⁾ Osobním jménem se v lingvistice míní jak jméno křestní/rodné, tak příjmení. Osobní jméno je jednoduše chápáno jako jméno osoby. Takto je tento termín užíván i v tomto článku.

⁷⁾ Vzhledem k tomu, že popis jednotlivých typů jmen a jejich chybných, respektive správných pádových tvarů přesahuje možnosti tohoto textu, omezujeme se zde pouze na obecnější výklad a několik vybraných příkladů.

5. Větná stavba a stylizace

Přestože mnoho uživatelů češtiny považuje při tvorbě a recepci textů za zásadní rovinu pravopisnou, z hlediska porozumění je mnohem zásadnější tvořit texty gramaticky korektní a s promyšlenou stylizací. U textů právního charakteru je to pak o to zásadnější, protože texty by měly mít jen jeden výklad a měly by být koncipovány tak, aby byly co nejsrozumitelnější i pro laika, který se v dané problematice potřebuje zorientovat. V této části proto upozorníme na opakované nedostatky a nevhodné strategie, které čtení a výklad úředních, speciálně pak právních textů znesnadňují.

Jedním ze stabilních rysů administrativních a právních textů je nadužívání pasivních konstrukcí, a to zejména těch opisných. Ty totiž umožňují odsunout původce děje z pozice podmětu a děj zjednodušeně řečeno anonymizovat. Formulace **stížnost je řešena* nebo **podklady musí být odevzdány* umožňují mluvčímu nevyjádřit, kdo se stížností zabývá a kdo odevzdává podklady. Pokud je takových formulací v textu nadbytek, stává se text obtížně čitelným a ve čtenáři vzbuzuje jasný dojem odosobněného úředního stylu. I zde je ovšem hlavní to, aby byl text jasně srozumitelný, proto proti rozumně užitým pasivním konstrukcím nelze nic namítat. Často se ovšem mísí s přídavnými jmény, která jsou slovotvorně odvozena právě od tvarů sloves v přičestí trpném. Musíme se rozhodovat, zda volit konstrukci *podatelna bude zítra uzavřena*, nebo *podatelna bude zítra uzavřená*. Opisné pasivum v prvním případě naznačuje výsledek děje, někdo podatelnu během dne uzavře, oproti tomu konstrukce s přídavným jménem označuje stabilní vlastnost, tedy že podatelna např. v pátek, je-li pátek zítřkem v době dané promluvy, nefunguje pravidelně. Rozdíl je tak mezi vyjádřeními typu *informace budou zpřístupněny během několika dní* a *informace jsou zpřístupněné komukoli na úřední desce*.

Použití přídavného jména činí problémy ještě v jedné oblasti, a to je-li v postponovaném rozvitém přívlastku, např. v konstrukcích jako *podezření z porušování práv vztahujících se k ochranné známce může nahlásit pouze vlastník příslušných práv nebo jeho oprávněný zástupce*. V tvaru přídavného jména (zde *vztahujících se*) se chybí překvapivě často. Pro správné řešení nám vždy pomůže si přídavné jméno předřadit před řídící jméno, případně využít pádovou otázku. Mylný tvar **podezření z porušování práv vztahující se* by značil, že jde o *vztahující se podezření*, nikoli o *práva vztahující se* (např. k ochranné známce).

Na přesně vyjádřený vztah je třeba myslet nejen v případě přívlastků, ale i vedlejších vět. Jedním ze značně problematických případů bylo co do právního výkladu znění prezidentské amnestie z roku 2013: *Narizují, aby bylo zastaveno pravomocně neskončené trestní stíhání, s výjimkou trestního stíhání proti uprchlému, od jehož zahájení k 1. lednu 2013 uplynulo více než 8 let, pro trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující deset let*. Z jazykového hlediska opravdu není jasné, k čemu se vztahuje vedlejší věta přívlastková *od jehož zahájení k 1. lednu 2013 uplynulo více než 8 let*. Může rozvíjet jak pouze *trestní stíhání proti uprchlému*, tak *pravomocně neskončené trestní stíhání*, případně i oboje. Taková víceznačnost může být pro právní výklad až fatální. U všech přívlastkových vět,

kteře následují po několikanásobném větěném členu nebo po vsuvce aj., je třeba zkontrolovat, zda je opravdu vztah jednoznačný. Tímto modelem víceznačnosti způsobeným nepromyšleným připojením přívlasktů a vedlejších vět se jazyková poradna Ústavu pro jazyk český AV ČR zabývá pravidelně, protože se na ni s tímto problémem obrací mnohé právní subjekty i fyzické osoby při snaze vyložit právní text správně.

Takzvané nedostatky ve větěné stavbě jsou předmětem výuky už na základních a středních školách, přesto se objevují i v pozdější psané produkci. Z nich jsou nejvíce podstatné křížení vazeb, tzv. kontaminace, a zanedbání dvojí vazby, tzv. **zeugma**. Oba tyto nedostatky spočívají v nevhodně zvolené vazbě sloves nebo deverbativ (slov přímo odvozených ze sloves). Kontaminací označujeme jev, kdy po slovese či deverbativu připojíme předmět v jiném pádě, případně i s jinou předložkou, než bychom považovali za běžné a než je uváděno ve slovnících. Jako příklad můžeme uvést spojení **úřad přihlédl na všechny kroky magistrátu*, kde je užita nevhodná, netytická vazba **přihlédnout na něco*. Takové kontaminace vznikají zajímavým procesem, kdy mluvčí nebo pisatel spojí (zamění) dvě slovesa, která jsou si významově blízka, jsou synonymní, nebo mají naopak význam opačný, ale korektně by měla mít jinou vazbu. Spojení **přihlédnout na něco* tak nejspíše vzniklo spontánní analogií k vazbě *dívat se / pohlednout na něco*. Podpořeno mohlo být rovněž tím, že vazeb s předložkou *na* a čtvrtým (*specialista na něco*), případně šestým pádem (*na pobočce, na Břevnově*) obecně přibývá. Velmi častým jevem v této oblasti je spojení **vyvarovat se něčemu*, které nejspíše vzniklo zkřížením korektních vazeb *vyvarovat se něčeho* (2. pád) a *vyhnout se něčemu* (3. pád), podobně pak v oblasti deverbativ spojení **zodpovědnost o něco*, které pravděpodobně vzniklo spojením *zodpovědnost za něco* a *starost o něco*. Kontaminaci lze sledovat i u vazeb se sekundární předložkou *mimo*, po níž by měl následovat 4. pád (*mimo dohodu, mimo záznam, mimo spisy*), nikoli často užívaný 2. pád, který sem proniká nejspíše vlivem frekventovanější předložky *kromě*.

Zeugma, druhý zmiňovaný nedostatek hojně se vyskytující v úředních textech, vzniká, pokud ke dvěma slovesům, deverbativům či sekundárním předložkám s rozdílnou vazbou připojíme též předmět v jediném tvaru. Příkladem mohou být formulace **zabývá se a spolupracuje na projektech*, **vzala si a rozvedla se s ním*, **v rámci a souladu se zákony* apod. V takových případech je třeba předmět opakovat: *zabývá se projekty a spolupracuje na nich, vzala si ho a rozvedla se s ním, v rámci zákonů a v souladu s nimi*.

Jak bylo patrné na příkladu zeugmatu, zkracování textu za jakýchkoli okolností rozhodně není dobrým řešením vždy, a to ani v úředních textech, které o stručnost typicky usilují. Pro administrativní styl jsou charakteristické tzv. kondenzace, tedy zhuštěná vyjádření. Těch se dá docílit tím, že místo vedlejší věty použijeme pouze jeden výraz, typicky infinitiv slovesa nebo podstatné jméno ze slovesa přímo odvozené. Pokud takové vyjádření ještě doplníme předložkou vyjadřující nespecifikovaný vztah, text se může stát téměř nesrozumitelným, např. *Kontrola zpracování osobních údajů v souvislosti s vyřizováním žádosti o osvobození od soudního poplatku* (Úřad pro ochranu osobních údajů). Takové

označení činnosti je pro laika takřka nedekódovatelné, protože se z něj zcela vytrácejí významové vztahy: kdo podal žádost, kdo ji vyřizuje, kdo zpracovává osobní údaje, kdo je kontroluje. Předložka *v souvislosti s* nám pak sice říká, že kontrola a vyřizování spolu nějak souvisejí, nevíme ovšem, zda volně, či kauzálně. Právě taková vyjádření sice zhušťují plochu textu, ale zatemňují vztahy ve větě. Podobným případem je označení přílohy k jednomu dokumentu **Informace k možnosti požádat o posečkání úhrady daně z nabytí nemovitých věcí, popř. rozložení její úhrady na splátky* (Finanční správa České republiky, v autentickém textu chybí čárka před *popř.*). Kondenzované spojení *posečkání úhrady* je matoucí nejen pro laika. Aby bylo patrné, kdo má komu posečkat s úhradou, je třeba vyjádření rozvést, a to i za cenu začlenění vhodné vedlejší věty, např. *Informace k možnosti požádat o to, aby úřad posečkal občanovi s úhradou daně z nabytí nemovitých věcí, popř. o rozložení její úhrady na splátky.*

Přestože v některých místech má administrativní text silné tendence ke zhušťování, jinde zase bývá nadbytečně rozšiřován. Typické je nadužívání zájmen ve formulacích typu **tímto vám oznamujeme, *tímto prohlašuji* apod. Je-li taková formulace v psaném textu, případně i textu čteném nahlas, nelze se mýlit, že se spojení *oznamujeme vám...* či *prohlašuji, že...* vztahují právě k momentu dané výpovědi. Specifikovat ji ukazovacím zájmenem je zbytečné. Podobně nevhodná je přítomnost ukazovacích zájmen v místě odkazování typu **obžalovaný netrpěl žádnou duševní chorobou a mohl rozpoznat protiprávnost svého jednání a toto ovládat* nebo **pokud katastrální úřad návrhu na vklad zcela nevyhoví, je povinen vyhotovit písemné rozhodnutí a toto doručit účastníkům vkladového řízení.* V obou případech se doporučuje používat tvary osobního zájmena, v těchto dvou větách by to bylo shodně *ho* nebo *jej*. A zájmeno *to* se spolu s výrazem *tak* objevuje nadbytečně i v pozicích uvozujících hlavní větu, např. **pokud měl peníze, tak alimenty platil* nebo **odkud informace měl, to neuvedl.* Jestliže věty prohodíme a na první místo dáme větu hlavní, slova *tak* a *to* tam nepoužijeme: *alimenty platil, pokud měl peníze; neuvedl, odkud měl informace.* Takové konstrukce se do psaných textů dostávají podle vzoru mluveného jazyka, kde může podobná distribuce propojovacích výrazů projev zpřehledňovat. Do psaného textu ovšem nepatří, protože se v něm lze (přinejhorším) zorientovat i opakovaným čtením.

Vyprázdněnost ve smyslu plurality možných interpretací lze hledat i v několika spojovacích výrazech, jež si v posledních letech tvůrci administrativních a právních textů nadmíru oblíbili. Jmenujme spojku *když* a spojku *přičemž*. Spojka *když* by měla vyjadřovat pouze vztah časový nebo vztah podmínkový, spojka *přičemž* zase vyjadřuje ze své podstaty pouze současnost dějů. Obě se ovšem užívají čím dál častěji pro vyjádření v podstatě libovolných vztahů. Interpretace textů s těmito volně vloženými, v případě *přičemž* často nadbytečnými spojkami, je velmi nesnadná. Demonstrujme to na autentických příkladech z právních textů: **podezřelý šel na konec ulice, když zahrnul za roh; *pro výkon trestu byl odsouzený zařazen do věznice s dozorem, když před spácháním trestné činnosti nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody; *dotyčný podepsal pracovní smlouvu, přičemž do práce nenastoupil; *soud použil u odsouzených nižší sazbu, přičemž ve skutečnosti by zjevně odpovídala i podle tehdejšího zákona sazba vyšší.* Spojky nemohou vyjadřovat zá-

roveň poměry odporovací, příčinný, slučovací nebo třeba i přípustkový. Leda-
bylá volba spojovacích prostředků stejně jako nadbytek užívání nejasných před-
ložek typu *v souvislosti s* vede ke vzniku textů s nejasným výkladem.

5. Závěrem

Právní jazyk by měl respektovat zvyklosti spisovné češtiny, nadto je ale třeba
do něj umně začleňovat i jazyk profesní a vyjadřovat často velmi složité skuteč-
nosti na relativně malém prostoru. Pokud člověk texty právního charakteru vy-
tváří denně, může časem začít opomíjet, že adresáty textů jsou vedle osob vzdě-
laných v právu i běžní lidé, kteří se v právním jazyce neorientují. Není dobré
podléhat představě, že právní styl může nastolit vlastní pravidla v oblasti pra-
vopisné, že v právním stylu je jednoduše obhajitelné ponechávat osobní jména
nesklonná a že právní text má být primárně co nejstručnější i za cenu možné
nesrozumitelnosti. Tvořit texty v takovém objemu, který oblast práva vyžaduje,
ovšem není nic jednoduchého a myslet zároveň na stránku jazykovou a na
stránku právní může být nelehké. I proto je dobré si čas od času zopakovat
některé vhodné postupy psaní a časté nedostatky, a hlavně si ujasnit, do kterých
zdrojů je při nejasnostech možné nahlédnout.⁸⁾

⁸⁾ Literatura použitá autorkami: HAVRÁNEK, B.: Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura.
In: *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha, Melantrich 1932, s. 32-84.
HOMOLÁČ, J. – MRÁZKOVÁ, K.: Sféra institucionální komunikace. In: *Stylistika mluvené
a psané češtiny*. Academia, Praha 2016, s. 148–181.
Akademická příručka českého jazyka. Academia, Praha 2014.
Internetová jazyková příručka. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>.
Mluvnice češtiny 2. Academia, Praha 1987.
SVOBODOVÁ, I. a kol.: *Psaní velkých písmen v češtině*. Academia, Praha 2016.